Καινοφανείς θεολογικές απόψεις ενόψει Διαλόγων (Πανοσιολογιώτατος Αρχιμανδρίτης π. Γεώργιος Καψάνης, Καθηγούμενος της Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου Αγίου Όρους)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 23 Ιανουαρίου, 2006

Η στασιμότης στην εξέλιξι των Θεολογικών Διαλόγων δεν σημαίνει αδράνεια από πλευράς των θεολόγων που οραματίζονται μία οικουμενιστική-συγκρητιστική ενότητα του Χριστιανικού κόσμου. Φαίνεται ότι κάποιοι θεολόγοι εργάζονται για να δημιουργήσουν τις θεολογικές γραμμές, στις οποίες θα ήθελαν να ωθήσουν τις συνοδικές διαδικασίες των Ιεραρχιών των Αγιωτάτων Ορθοδόξων Εκκλησιών η ενδεχομένως και μιας μελλούσης πανορθοδόξου συνόδου. Εργάζονται, ώστε το έργο τους να αποτελέση τις προτάσεις η το περιεχόμενο των “φακέλων” που θα προωθηθούν ως υλικό για την συνοδική απόφανσι. Η εργασία τους ενίοτε έχει ακαδημαϊκό χαρακτήρα, άλλοτε όμως αποτελεί την ολοκλήρωσι του έργου ειδικών εκκλησιαστικών επιτροπών.

Αναγγέλλεται νέα ώθησις στους διαχριστιανικούς Διαλόγους μετά την εκλογή του νέου Πάπα της Ρώμης. Η ανθρωπότης εξ άλλου δέχεται πιέσεις να προχωρήση σε μορφές παγκοσμιοποιήσεως, μία από τις οποίες είναι η θρησκευτική ενοποίησις, που στον χριστιανικό κόσμο εννοείται ως παγχριστιανική ενότης.

Η δογματική συνείδησις του πληρώματος της Εκκλησίας δεν συμφωνεί με θεολογικές προτάσεις που παρακάμπτουν την διαχρονική Πίστι της Εκκλησίας. Στην συνέχεια αναφερόμαστε σε δύο θέματα που τον τελευταίο καιρό προκαλούν την συνείδησί μας, ίσως και άλλων Ορθοδόξων Χριστιανών.

***

Το πρώτο θέμα αφορά το Filioque, το οποίο απετέλεσε κατά τον 11ον αιώνα την αιτία του σχίσματος Ανατολής και Δύσεως και μέχρι σήμερα μία μόνιμη θεολογική διαφορά. Η πορεία προς την ένωσι που επαγγέλλεται ο Θεολογικός Διάλογος Ορθοδόξων και Ρωμαιοκαθολικών απαιτεί επίλυσι, εκτός των άλλων θεολογικών διαφορών, και αυτού του ακανθώδους προβλήματος. Στο περιοδικό S.O.P. (τεύχη 294/2005 και 296/2005) παρουσιάζεται η διατριβή του θεολόγου κ. Μιχαήλ Σταύρου, στην οποία ερμηνεύεται το Filioque ως μία άλλη εξίσου ορθόδοξη εκδοχή της περί

εκπορεύσεως του Αγίου Πνεύματος παρακαταθήκης του Συμβόλου Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως.

Η διατριβή έχει θέμα «Η Τριαδολογική διδασκαλία του Νικηφόρου Βλεμμύδη (1197-1269) –κριτική έκδοσις, μετάφρασις και ερμηνευτικά σχόλια των θεολογικών γραφών». Εγκρίθηκε με βαθμό άριστα στις 8-12-2004 από επιτροπή αποτελουμένη από εκπροσώπους του Πανεπιστημίου της Σορβόννης, του Καθολικού Ινστιτούτου των Παρισίων, του Ορθοδόξου θεολογικού Ινστιτούτου Παρισίων "Άγιος Σέργιος" και του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης. Η επιτροπή «υπεγράμμισε την σπουδαιότητα αυτής της ογκώδους μελέτης εξ 700 σελίδων που προσφέρει για πρώτη φορά μία πλήρη ανασκόπησι της θεολογικής σκέψεως ενός βυζαντινού μοναχού και σοφού του 13ου αιώνος, που με τις θεολογικές του συγγραφές ερεύνησε την υπέρβασι του προβλήματος του Filioque, που ήδη από την εποχή αυτή έθετε σε αντιπαράθεσι την Ορθόδοξη θεώρησι της εκπορεύσεως του Αγίου Πνεύματος προς την λατινική ερμηνεία».

Ο Νικηφόρος Βλεμμύδης, φιλόσοφος και θεολόγος ελάχιστα γνωστός, που όμως έζησε στο περιβάλλον των θεολογικών συζητήσεων με τους Λατίνους των ετών 1234 και 1250, στο θεολογικό του έργο προσπαθεί να συμβιβάση την εκπόρευσι του Πνεύματος εκ μόνου του Πατρός, με το Filioque. Ο κ. Μιχαήλ Σταύρου αν και δεν αρνείται την θεολογία του αγίου Φωτίου και όλων των Πατέρων της Εκκλησίας, που επέμεναν στην «εκ μόνου του Πατρός» εκπόρευσι του Αγίου Πνεύματος, την χαρακτηρίζει ως *φωτιανισμό*, δηλαδή ως διδασκαλία άκαμπτη και χωρίς πληρότητα. Παρουσιάζει τον Νικηφόρο Βλεμμύδη να την συμπληρώνη με μία άγνωστη μέχρι την εποχή του ερμηνεία της διδασκαλίας των Πατέρων της Εκκλησίας και μάλιστα των αγίων Αθανασίου και Γρηγορίου Νύσσης «περί της δια του Υιού αιωνίου εκπορεύσεως του Αγίου Πνεύματος»˙ να «επιβεβαιώνη κατά τρόπο παράδοξο ότι το Πνεύμα υπάρχει δια του Υιού χωρίς να έχη την ύπαρξή του εξ αυτού αλλά εκ του Πατρός μόνον και να αναπτύσση κατά τρόπο πρωτάκουστο στην βυζαντινή θεολογία μία τριαδολογία που αναφέρεται πραγματικά στην σχέση Υιού-Πνεύματος».

Ο κ. Μιχαήλ Σταύρου με την εργασία του επιστρατεύει την συλλογιστική του Νικηφόρου Βλεμμύδη, επιδιώκοντας να προσφέρη έναν τρόπο εξόδου «από το αδιέξοδο της στείρας αντιπαραθέσεως μεταξύ της χριστιανικής Ανατολής και Δύσεως γύρω από το θέμα του Filioque». Αποσιωπά την μεταγενέστερη του Βλεμμύδη πλουσιωτάτη πατερική γραμματεία και συνιστά επιστροφή στις «κοινές ενοράσεις (intuitions communes) της χριστιανικής πνευματολογίας των προ-Νικαιανών Πατέρων, των διεσπαρμένων σε Ανατολή και Δύσι». Προτείνει σαν τρόπο αναζητήσεως της ενότητος των Χριστιανών την «βαθύτερη διερεύνησι των δογματικών μας πηγών» και την «διαμόρφωσι κοινών πλαισίων με τις μεταγενέστερες θεολογικές έννοιες», δηλαδή την χρησιμοποίησι της πρώιμης πατερικής ορολογίας στην υπηρεσία των συγκρητιστικών τάσεων της εποχής μας,

θεωρώντας ως δεδομένο ότι «Filioque» και «εκ μόνου του Πατρός» εκπόρευσις του Αγίου Πνεύματος αποτελούν νόμιμες και συμπληρωματικές εκφράσεις της ιδίας Ορθοδόξου Πνευματολογίας.

Πρέπει όμως να παρατηρήσουμε ότι με την όλη προσέγγισι του θέματος από τον Βλεμμύδη, ο οποίος προσπαθεί να δώση μία αποδεκτή από Ορθοδόξου πλευράς ερμηνεία του Filioque, δημιουργείται σύγχυσις των φυσικών και υποστατικών ιδιωμάτων των θείων Προσώπων της Αγίας Τριάδος, θείας ουσίας και θείων ενεργειών, θεολογίας και οικονομίας. Επιπλέον εκλογικεύεται το Τριαδικό μυστήριο με την ανεπίτρεπτη είσοδο της ανθρωπίνης λογικής στην ενδοτριαδική ζωή. Παρερμηνεύονται τα σχετικά πατερικά κείμενα. Η κατά τον συγγραφέα της διατριβής ανακάλυψις της νέας ερμηνευτικής των σχετικών πατερικών χωρίων από τον Βλεμμύδη, δεν είναι παρά μία άλλη εκδοχή των θέσεων της λατινικής διδασκαλίας και των λατινιζόντων θεολόγων της εποχής του, η οποία δεν συνιστά Ορθόδοξη Πνευματολογία.

***

Το δεύτερο θέμα αφορά τον διάλογο με τους Αντιχαλκηδονίους. Αυτός ο θεολογικός διάλογος έχει τελειώσει με τα γνωστά πορίσματα (Κοινές Δηλώσεις των ετών 1989, 1990, και Προτάσεις του 1993). Οι επιφυλάξεις πολλών Θεολόγων και εν γένει μεγάλου μέρους του Ορθοδόξου πληρώματος απέναντι στα Πορίσματα αυτά υποχρεώνουν, όσους τα υπερασπίζονται, να επανερμηνεύσουν-διασαφήσουν κάποια ασαφή σημεία τους και να αντικρούσουν τα επιχειρήματα που έχουν διατυπωθή εναντίον τους (περιοδ. ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ, τευχ. 647/ 30.4.2005), ώστε τα Πορίσματα να γίνουν αποδεκτά από το πλήρωμα της Εκκλησίας.

Στην προοπτική αυτή κινείται και το πρόσφατο άρθρο του καθηγητού κ. Γεωργίου Δ. Μαρτζέλου, «Ορθοδοξία και αίρεση κατά τον αγ. Ιωάννη το Δαμασκηνό» (περιοδ. ΘΕΟΛΟΓΙΑ, τομ. 75, τευχ. 2/2004, σελ. 593-609). Η βασική θέσις του άρθρου είναι ότι οι Αντιχαλκηδόνιοι έχουν Ορθόδοξο Πίστι, γεγονός το οποίο ονομάζεται “ιδεολογική Ορθοδοξία”, παρότι είναι χωρισμένοι από την Εκκλησία από τότε που αρνήθηκαν τον Όρο της Δ Οικουμενικής Συνόδου και έχασαν την “εκκλησιολογική” τους Ορθοδοξία. Έχοντας επομένως την “ιδεολογική” Ορθοδοξία μπορούν να ενωθούν με την Εκκλησία, αν αποδεχθούν τις Οικουμενικές Συνόδους Δ , Ε , ΣΤ και Ζ . Δεν πρέπει να απαιτηθή από αυτούς να αποκηρύξουν την Χριστολογία τους, γιατί δήθεν είναι απόλυτα σύμφωνη με την Χριστολογία του αγίου Κυρίλλου. Η αποδοχή των Συνόδων θα αποκαταστήση την “εκκλησιολογική” τους Ορθοδοξία, την οποία και μόνο στερούνται. Στήριγμα για την ανάπτυξι αυτής της απόψεως παρέχει στον κ. Μαρτζέλο η παρερμηνεία του αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού, και συγκεκριμένα του χωρίου «οι προφάσει του εν Χαλκηδόνι συντάγματος του τόπου αποσχίσαντες της ορθοδόξου Εκκλησίας, τα δε άλλα πάντα Ορθόδοξοι υπάρχοντες», ωσάν το «άλλα

πάντα» να περιλαμβάνη και την Χριστολογική τους διδασκαλία.

Και διερωτάται κανείς: Μπορούμε, ερμηνεύοντες την έκφρασι «τα δε άλλα πάντα ορθόδοξοι υπάρχοντες», να αγνοήσουμε την πλούσια αντιμονοφυσιτική, αντισεβηριανή, γραμματεία του αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού; Μπορούμε ακόμη περισσότερο να αγνοήσουμε την πλούσια πατερική και συνοδική παράδοσι, η οποία καταλογίζει στους αντιχαλκηδονίους αιρεσιάρχας αιρετική Χριστολογία; Και επί τέλους η άρνησις και η πολεμική του δογματικού Όρου της Δ Οικουμενικής Συνόδου δεν σημαίνει δογματική διαφοροποίησι στην Χριστολογία;

Το θεολογικό τέχνασμα, να θεωρούνται οι Αντιχαλκηδόνιοι “ιδεολογικώς” Ορθόδοξοι και “εκκλησιολογικώς” αιρετικοί, είναι αυτό ακριβώς που περίμεναν οι επιδιώκοντες εσπευσμένες ενώσεις για να ξεπεράσουν το αδιέξοδο, στο οποίο είχαν περιέλθει από την δημοσίευσι των Πορισμάτων του Διαλόγου μέχρι σήμερα λόγω της πληθωρικής αμφισβητήσεώς των.

Ελπίζουμε ότι σύντομα θα δημοσιευθή απάντησις στην θεωρία αυτή, ώστε αι ιεραί Σύνοδοι των Ορθοδόξων Εκκλησιών η η μέλλουσα σύνοδος, που θα διαχειρισθούν τα συμπεράσματα και τις προτάσεις του Θεολογικού αυτού Διαλόγου να έχουν υπ’ όψιν τους ότι αυτή δεν συμφωνεί με την διαχρονική Πίστι της Εκκλησίας, όπως την ευρίσκουμε καταγεγραμμένη στα κείμενα κορυφαίων Πατέρων της Εκκλησίας και των Οικουμενικών Συνόδων. Σύμφωνα με αυτή την Πίστι, οι αντιχαλκηδόνιοι αιρεσιάρχαι Διόσκορος και Σεβήρος έχουν αιρετική Χριστολογία. Στην προοπτική επομένως της ενώσεώς τους με την Εκκλησία οι Αντιχαλκηδόνιοι πρέπει να αποκηρύξουν την Χριστολογία αυτή και τους διδασκάλους της, διότι η αποκήρυξίς των μαζί με την ομολογία της Ορθοδόξου Πίστεως συνιστούν το δογματικό περιεχόμενο των Οικουμενικών Συνόδων. Διαφορετικά, με την ψιλή αποδοχή των Συνόδων –χωρίς δηλαδή το δογματικό τους περιεχόμενο– οικοδομούμε μία επίπλαστη ενότητα, άγνωστη στην ιστορία της Εκκλησίας.

Ο Καθηγούμενος της Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου Αγίου Όρους

+ Αρχιμανδρίτης Γεώργιος

Άγιον Όρος, 6 Αυγούστου 2005

(Πηγή: Ορθόδοξος Λόγος)